

TĂLMĂCIREA RĂSTĂLMĂCIRII

PĂSĂRILE un spectacol de Niky Wolcz după Aristofan • Teatrul Național din București • Data premierei: 24 februarie 1991 • Regie și decor: Niky Wolcz • Costume: Ursula Wolcz • Distribuția: Claudiu Bleonț (Pisthetairos); Dan Puric (Evelpide); Alexandru Georgescu (Tereus); Alexandru Bindea (Sclav, Poet, Spion); Simona Măicănescu (Sol); Cerasela Stan (Prezicător, Avocat); Claudiu Istodor (Geometru); Maria Teslaru (Iris); Mircea Rusu (Prometeu); Carmen Ionescu (Poseidon); Bogdan Mușatescu (Hercule); Vasile Filipescu (Tribal); Raluca Penu (Bazileea). Simona Măicănescu, Cerasela Stan, Maria Teslaru, Carmen Ionescu, Raluca Penu, Alexandru Bindea, Mircea Rusu, Bogdan Mușatescu, Claudiu Istodor, Vasile Filipescu, Tatiana Constantin (Corul Păsărilor).

Îndeobște, **Păsările** este considerată cea mai frumoasă, mai poetică dintre cele unsprezece comedii ale lui Aristofan ajunse întregi pînă la noi (din 40). La lectură, astăzi, ea încintă, într-adevăr, prin lirismul gingaș al versurilor închinatelor naturii, păsărilor, prin fantasticul închipuirii mai puțin îngreunat, aici, de vulgarității, fără însă a "ierta" instituții și indivizi parazitari societății, sicofanți și poeți ditirambici, ahtiați după avere și delatori. Sătira sa țintește anumite excreșcențe tumorale ale societății ateniene, anumite tare umane (putem spune după aproximativ 25 de secole, general-umane), dar adeseori ea rămîne vagă, nebuloasă pentru spectatorul de azi, dintr-un motiv simplu și concret. Trimiterile directe la persoane reale, contemporane cu poetul, la întîmplări de asemenea cunoscute spectatorilor săi constituie principala modalitate prin care Aristofan își construiește, și aici, comicul. El ridiculizează indivizi reali (deși doar în trecere, "obsesia" Socrate e prezentă: "Flămînzi, murdari, netuși, purtau toiege, /socratizau..."sau "La sciapozi e, undeva, o baltă/ Și lîngă ea, Socrate, nespălatul/ Tot cheamă sufletele morților"), nume cunoscute în epocă populează versurile și mai cu seamă prin intermediul lor sînt ironizate, satirizate comportamente, defecte omenești, sociale, morale. De pildă, dacă vrea să se refere la mizantropia zeilor, el spune că sînt "niște Timoni", Timon fiind un "mizantrop celebru, contemporan cu Aristofan" (nota traducătorilor Eusebiu Camilar și H. Mihăescu); sau ca să-și bată joc de oratorii demagogi și fricoși îi dedică o strofă lui Pisandru sau lui Cleonim'. Prin aluzie și invectivă directă (cum am zice azi, atac la persoană) Aristofan alcătuiește panoplia pe care expune persoane și nu personaje, tipi și nu tipuri, se referă la situații care i-au definit și nu îi face să se nască în fața spectatorului. Dar această alimentare dintr-o realitate imediată ce trebuie să fi produs delictul publicului vremii este astăzi o sursă de nedumerire și neînțelegere. Dacă demagogi, lași dornici de înavuțire

chiar cu prețul paricidului, "supraveghetori ai cetățenilor străini", poeți ditirambici etc. etc. sînt și astăzi, nu numai numele, dar și felul în care și-au cîștigat "renumele" este altul. Singurul care pare să nu se fi schimbat este gustul (și al autorilor, dar deloc mai puțin al publicului) pentru aluzia la contemporani și la imediatul... străzii. Așadar, întrebarea este cum poate fi păstrată creația celui care este considerat părintele comediei, Aristofan, nu numai în volume ci și pe scenă? Cu alte cuvinte, cum poate deveni Aristofan, folosind o sintagmă foarte uzitată, contemporanul nostru?

Un posibil răspuns ni-l dă Niky Wolcz care a montat la Naționalul bucureștean (Sala Atelier) un spectacol de domnia sa, după Aristofan. Adaptarea este, la prima vedere, una care se cantonează tocmai în stratul acela aluziv, transgresînd ideea de realitate din vremea lui Aristofan în aceea a zilelor noastre. Drept pentru care, de la privatizare la goana după dolari, de la Piața Universității la (e)migrarea spre zone mai binefăcătoare, de la goana după hrană la năzdrăvăniile turiștilor români atentînd pînă și la frumusețea imaculată a lebedelor din parcurile vieneze - cam tot ceea ce constituie leit-motive ale cotidianului românesc de un an încoace (dar și de mai înainte) sînt obiectul și subiectul noului text. Bine, chiar foarte bine pliat pe cel original, nu de puține ori creînd momente de fermecător umor, curgînd ușor, fără poticniri și mai ales fără vulgarități. Bineînțeles, a dispărut "atacul la persoană" atît de folosit de Aristofan, în favoarea aluziei la practici, la comportamente ușor recognoscibile ale unora dintre noi. Poetul lui ditirambic pînă și un copil i-ar spune pe nume, "supraveghetorul cetățenilor străini" este un securist get-beget, Tălmăcitorul de oracole (Cerasela Stan este admirabilă) devine o "ea" dintre atîtea care-au răsărit după decembrie '89 ș.a.m.d. Totul în cheie de sătiră cu variațiuni parodice.

Dar piesa anticului grec, ca și spectacolul lui Niky Wolcz, nu este o înșurire

de scheciuri cu țintă satirică; este chiar o operă dramatică încheată în jurul unei idei ce integrează totul într-un sens clar. Cei doi atenieni, sătui să tot plătească impozite, sătui de corupție, de nedreptățile unei societăți în care valorile morale au fost abandonate, pornesc în căutarea unui alt spațiu, a unei alte cetăți în care corectitudinea și bunătatea, munca cinstită și curățenia să domnească. Între cer și pămînt - între zei și oameni, și unii și alții la fel de răi, proști și nedrepti - Pisthetairos și Evelpide vor descoperi zborul liber al păsărilor, puritatea lor, hărnicia lor, dar și naivitatea care le face vulnerabile. Aici, în înaltul cerului, ei le vor îndemna și ajuta să construiască "cetatea ideală" în care să nu-și găsească locul sicofanții și demagogii, lașii și parveniții, flecarii... și nici teama de zel. Fantezia lui Aristofan, nesupusă vreunui canon, dar și umorul său îl împiedică să cadă, chiar și cînd devine liric, în lirisme greu digerabile, așa cum nici nu-i "îngăduie" să propună o soluție, un "model" ideal. Totuși, chiar și astfel structurat, gîndul de a accepta o desfășurare "optimistă" a comediei este respins de artistul de azi. Douăzeci și cinci de secole de istorie, dar mai cu seamă experiența trăită de oferta comunistă îl fac pe creatorul contemporan nu numai să se îndoiască de o asemenea posibilitate, dar chiar să-i răsfoare sensurile transformînd-o în contrariul ei. De înțeles, fără îndoială. Prin urmare, Niky Wolcz face ca Pisthetairos să înceapă prin a prinde gustul puterii. Încetul cu încetul se naște cultul personalității, dictatura. E clar ce fel de "cetate ideală" construiește el. Finalul spectacolului de la Naționalul bucureștean - după explozia de umor, căci și nașterea dictatorului și a dictaturii este tot în cheie satirică tratată - este elocvent: Evelpide, însingurat și trist, dezorientat, într-o mirare vecină cu deznădejdea, caută într-un zig-zag bezmetic drumul (inexistent) spre locul unde să scape de tot ce e corupt în natura umană.

O asemenea (ră)sătămăcire a operei lui Aristofan are, cum spuneam, motivația ei. Din păcate, însă, ea intră într-o contradicție de fond cu celălalt nivel de structurare a spectacolului. Întregul pelerinaj de personaje satirizate, îndepărtate din noua cetate, devine ilogic. Păi dictatorii tocmai de aceștia se înconjoară, tocmai pe ei "se bazează". Astfel, construcția reprezentației este minată de existența a două forțe centrifuge. Neunitatea gîndului regizoral face neunitatea montării. Tocmai de aceea, cred, autorul spectacolului a simțit nevoia de a supraîncărca ima-